

تحلیل و سطح بندی پتانسیل های توسعه یافتگی گردشگری تاریخی و تاثیر آن در توسعه پایدار با استفاده از مدل چند متغیره **topsis** (منطقه موردی استان مازندران)

محمد رضا زند مقدم *

سپیده حبیبی کوتنائی **

چکیده

گردشگری امروز، عصر گردشگری انبوه را پشت سر نهاده و وارد عرصه جدیدی شده است که گردشگری جایگزین نامیده می شود. گردشگری جایگزین یکی از مناسب ترین گزینه های توسعه پایدار گردشگری است. جوامع مختلف نیز برای توسعه گردشگری خود، به مسئله پایداری توجه زیادی نشان می دهند زیرا اصول پایداری و رعایت آنها در توسعه سبب منفعت بلند مدت برای گردشگران و جامعه محلی خواهد شد. گردشگری تاریخی یکی از اشکال گردشگری جایگزین است که با در نظر گرفتن اصول پایداری، می تواند یکی از اولویت های توسعه گردشگری خیلی از جوامع محسوب شود. کشور ایران با توجه به تاریخ و تمدن غنی و فراوان خود، از توانایی زیادی برای توسعه گردشگری تاریخی برخوردار است.

روش تحقیق در این پژوهش، بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی و موردی می باشد که ضمن جمع آوری اطلاعات گردشگری استان و دسته بندی آن، در ابتدا توسط مدل TOPSIS به سطح بندی توانمند یهای استان پرداخته شده است. نتایج حاصله در این پژوهش بیانگر آن است که در اکثر موارد، استان از لحاظ شاخص های توسعه یافتگی با توجه به توان های آنان در وضعیت خوبی قرار نگرفته است.

کلید واژه:

برنامه ریزی، توسعه یافتگی گردشگری تاریخی، تحلیل و سطح بندی، مازندران، topsis

* استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد سمنان zandmoghadamm@yahoo.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم دانشگاه آزاد سمنان sepidehhabibik@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۲/۵

تاریخ دریافت: ۹۰/۸/۱۱

مقدمه

امروزه با وجود آهنگ رشد و توسعه بسیار بالای شهرها که از فرآیندهای در حال تکوین و گریزناپذیر در ایران محسوب می شود، بهبود جذب گردشگر میسر نشده است، در حالی که تا اواخر دوران قاجار سیر تکوینی جهانگردی و گردآوری منابع بسیار، در باره ی فرهنگایران مشاهده شده است. رشد روزافزون جمعیت شهرها و به تبع آن نیاز جوامع به عناصر جدید شهری و متناسب با جامعه مدرن، فضای شهری را دستخوش تغییراتی نموده است. این تغییرات در بافت جدید شهری در قالب مدرنیسم و در بافت قدیمی در قالب فرسودگی نمود یافته است. بنابراین جلوگیری از فرسودگی مراکز تاریخی و کهن شهری و احیای مجدد آن به منظور رفع آشفتگیهای اجتماعی- فرهنگی و کالبدی- بصری و در نهایت توسعه گردشگری ضرورت و اهمیت بررسی موضوع را ایجاب می نماید. با توجه به اینکه کشور ایران و بویژه استان مازندران دارای بافت بومی و تاریخی است ضرورت توجه به گردشگری تاریخی در این منطقه احساس می شود و استان مازندران در بین استان های کشور با تمدنی غنی و داشتن آثار برجسته تاریخی و مذهبی و صنایع دستی متنوع و گسترده و مواهب طبیعی شاخص و کم نظیر متأسفانه نتوانسته در جذب گردشگر جایگاهی اساسی بدست آورد.

اهداف تحقیق

- ۱- شناخت بیشتر ظرفیت های صنعت گردشگری تاریخی استان و ارائه راهکار جهت جذب گردشگر به استان
- ۲- تحلیل و سطح بندی توان های توسعه یافتگی گردشگری تاریخی استان مازندران
- ۳- بررسی جایگاه شهرهای مختلف در توسعه یافتگی بخش گردشگری تاریخی

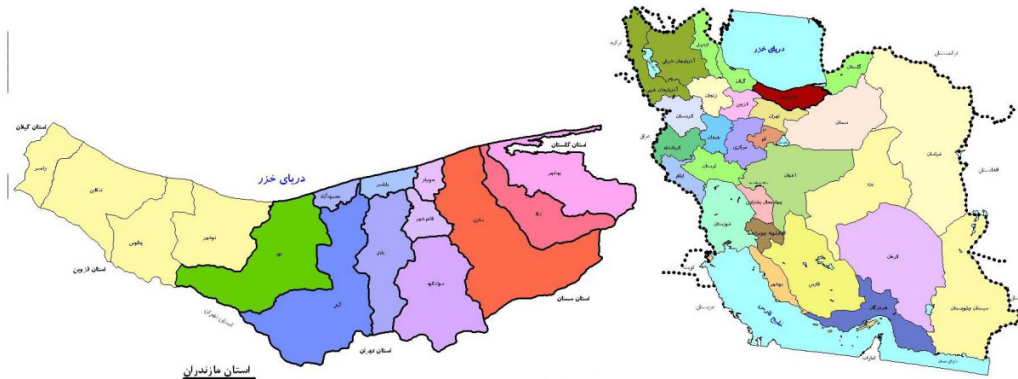
روش و نوع تحقیق

این تحقیق بر اساس روش توصیفی تحلیل او پیمایشی به بررسی توان های گردشگری استان می پردازد. ابزار گردآوری این تحقیق به صورت کتابخانه ای، اسنادی، مصاحبه، مشاهده، جدول و بانک های اطلاعاتی می باشد.

موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

استان مازندران با مساحت ۲۳۷۵۶٫۴ کیلومتر مربع ۱٫۶ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می دهد. این استان بین ۳۵ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۳۶ و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است.

مرز شمالی آن دریای خزر، مرز جنوبی آن استانهای تهران، قزوین و سمنان، مرز غربی آن استان گیلان و مرز شرقی آن استان گلستان می باشد.

رتبه بندی و سطح بندی وضعیت توسعه یافتگی گردشگری تاریخی شهرستانهای استان مازندران بر اساس نظر کارشناسان با استفاده تکنیک تاپسیس

در این مرحله یک پرسشنامه متشکل از ۱۱ گویه جهت سنجش وضعیت کنونی توسعه یافتگی گردشگری تاریخی از منظر شاخصهایی همچون امنیت، مدیریت، وضعیت تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی، وضعیت تسهیلات دسترسی، ارتباطی و حمل و نقل مربوط به گردشگری و... در اختیار کارشناسان امر گردشگری قرار گرفت و از آنها خواسته شد که برای هر شهرستان به هر شاخص امتیازی را به درصد (بین صفر و صد) اختصاص دهند. سپس از هر شاخص برای هر شهرستان میانگین گرفته شد و از مجموع آنها یک ماتریس اولیه تشکیل گردید. تکنیک اولویت بندی به وسیله شباهت به وضعیت ایده آل (TOPSIS) یکی از روشهای تصمیم گیری چند معیاره است که در سال ۱۹۸۱ به وسیله هوانگ و یون ارایه گردید. در این روش m گزینه به وسیله n شاخص مورد ارزیابی قرار می گیرد (طواری و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱). اصل اساسی تاپسیس این است که گزینه انتخابی باید دارای کمترین فاصله از وضعیت ایده آل (بهترین حالت) و دورترین فاصله از وضعیت ایده آل منفی (بدترین حالت) داشته باشد. به عبارت دیگر در این روش، میزان فاصله یک عامل با عامل ایده آل مثبت و منفی سنجیده می شود و این خود معیار درجه بندی و اولویت بندی عوامل است (شفیعی رودپشتی و میرغفوری، ۱۳۸۷: ۴۲). جهت بهره گیری از این تکنیک مراحل زیر به اجرا گذاشته می شود.

مرحله اول: تشکیل ماتریس داده ها بر اساس n آلترناتیو و m شاخص.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

در واقع، ماتریس پایه ما در اینجا همان تعداد شاخصهای توسعه یافتگی گردشگری تاریخی برای هر شهرستان (جدول ۱) بوده که به عنوان شاخص خام قلمداد شده و جهت سطح بندی با استفاده از مدل تاپسیس مورد استفاده قرار می گیرد. جدول ۱: ماتریس حاصل از پرسشنامه نظر خواهی از کارشناسان گردشگری راجع به وضعیت توسعه یافتگی

شاخصهای گردشگری تاریخی

شهرستان ها	شاخص ها	رتبه	فشار	تایم	تعداد	میانگین	حداکثر	حداقل	رتبه	فشار	تایم	تعداد	میانگین	حداکثر	حداقل
وضعیت شاخص های امنیتی جهت جذب گردشگر در شهرستان	۷۱۷	۲۸	۴۲	۳۱	۳۵	۴۳	۴۵	۷۰	۵۷	۵۸	۵۵	۷۲	۸۱	۴۹	۵۱
جاذبه های تاریخی شهرستان لحاظ جذب گردشگر	۴۶۰	۲۳	۳۵	۳۲	۴۰	۴۲	۳۲	۶۰	۱۷	۱۹	۲۰	۳۹	۲۰	۴۲	۳۹
وضعیت جاذبه های گردشگری شهرستان از نظر جذب گردشگری خارجی	۷۱۱	۱۲	۲۳	۱۹	۳۰	۷۳	۵۶	۵۱	۷۹	۸۰	۸۲	۷۱	۸۲	۲۵	۲۸
وضعیت توسعه تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی مربوط به گردشگری (هتل، رستوران...)	۸۰۱	۲۲	۲۹	۲۷	۳۲	۸۷	۳۲	۷۵	۸۷	۸۹	۹۰	۸۲	۹۳	۲۷	۲۹
وضعیت توسعه تسهیلات - دسترسی - ارتباطی و حمل و نقل مربوط به گردشگری (جاده، ترمینال...)	۷۵۳	۲۱	۴۰	۳۸	۴۲	۷۰	۴۲	۶۲	۷۵	۷۳	۷۵	۶۳	۷۵	۳۷	۴۰
نقش گردشگری در شهرستان از نظر ایجاد در آمد و اشتغال	۸۰۶	۳۰	۴۰	۳۷	۴۶	۷۲	۴۵	۶۹	۷۷	۷۹	۸۴	۷۰	۸۲	۳۶	۳۹
امکانات تبلیغ جاذبه های گردشگری شهرستان	۵۵۵	۲۶	۳۹	۳۴	۴۸	۴۳	۳۹	۳۸	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۵	۳۴	۳۹
وضعیت گردشگری مذهبی منطقه جهت جذب توریست	۳۳۸	۱۴	۳۰	۲۹	۳۲	۱۹	۳۸	۱۷	۲۱	۱۹	۳۲	۱۷	۲۰	۲۰	۳۰
وضعیت توریسم صنعت منطقه جهت جذب گردشگر	۳۱۷	۱۷	۱۳	۱۰	۲۸	۲۸	۱۰	۲۳	۲۷	۲۸	۲۹	۲۸	۳۰	۲۰	۲۶
تاثیر توسعه گردشگری در ایجاد اشتغال در بخش گردشگری و بخش های پشتیبان کننده شهرستان مانند مدیریت منابع	۵۹۸	۲۱	۳۸	۳۲	۴۲	۴۹	۲۴	۴۳	۵۱	۵۷	۶۳	۴۷	۶۰	۳۳	۳۸
نقش گردشگری در تنوع ایجاد فعالیت های اقتصادی شهرستان	۷۷۴	۳۲	۴۰	۳۸	۴۳	۷۰	۲۶	۵۹	۷۴	۸۱	۸۲	۶۸	۸۴	۳۷	۳۸

منبع: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان مازندران

مرحله دوم: استاندارد نمودن داده‌ها و تشکیل ماتریس استاندارد (بی‌مقیاس) از طریق رابطه زیر:

$$R_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}}$$

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

در این مرحله، اقدام به استاندارد کردن و یکدست کردن داده‌های خام جدول ۱ شده که نتایج در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲: ماتریس استاندارد شده شاخص‌ها

شهرستان	نقش گردشگری در تنوع ایجاد فعالیت‌های اقتصادی	مدیریت منابع	گردشگری و بخش‌های پشتیبان کننده شهرستان مانند	تاثیر توسعه گردشگری در ایجاد اشتغال در بخش	وضعیت توریسم صنعت منطقه جهت جذب گردشگر	وضعیت گردشگری مذهبی منطقه جهت جذب توریست	امکانات تبلیغ جاذبه‌های گردشگری شهرستان	نقش گردشگری در شهرستان از نظر ایجاد درآمد اشتغال	ونقل مربوط به گردشگری (جاده، ترسیمال...)	وضعیت توسعه تسهیلات دسترسی - ارتباطی و حمل	مربوط به گردشگری (هتل، رستوران...)	وضعیت توسعه تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی	گردشگری خارجی	وضعیت جاذبه‌های گردشگری شهرستان از نظر جذب	جاذبه‌های تاریخی شهرستان لحاظ جذب گردشگر	شهرستان	وضعیت شاخص‌های آمیختگی جهت جذب گردشگر در
بابل	۰,۱۸۱۹	۰,۲۲۸۵	۰,۳۶۰۸	۰,۲۹۳۱	۰,۳۱۸۵	۰,۲۶۰۶	۰,۱۷۱۷	۰,۱۸۸۸	۰,۱۲۰۶	۰,۱۳۱۲	۰,۲۹۸۹	۰,۲۵۵۳	بابل	۰,۲۹۸۹	۰,۲۵۵۳	بابل	
قائم‌شهر	۰,۱۶۸۲	۰,۱۹۸۴	۰,۳۶۰۸	۰,۲۲۵۵	۰,۲۱۲۴	۰,۲۲۷۲	۰,۱۵۸۵	۰,۱۷۴۶	۰,۱۱۲۳	۰,۱۱۷۲	۰,۳۲۱۹	۰,۲۴۵۳	قائم‌شهر	۰,۳۲۱۹	۰,۲۴۵۳	قائم‌شهر	
تنکابن	۰,۳۸۱۹	۰,۳۶۰۸	۰,۳۶۰۸	۰,۳۳۸۲	۰,۲۱۲۴	۰,۳۰۰۶	۰,۳۶۰۹	۰,۳۵۴۰	۰,۳۸۶۷	۰,۳۸۴۳	۰,۱۵۳۳	۰,۴۰۵۶	تنکابن	۰,۱۵۳۳	۰,۴۰۵۶	تنکابن	
بابلسر	۰,۳۰۹۲	۰,۲۸۲۶	۰,۳۶۰۸	۰,۳۱۵۶	۰,۱۸۰۵	۰,۲۷۳۹	۰,۳۰۸۱	۰,۲۹۷۳	۰,۳۴۱۰	۰,۳۳۲۷	۰,۲۹۸۹	۰,۳۶۰۵	بابلسر	۰,۲۹۸۹	۰,۳۶۰۵	بابلسر	
رامسر	۰,۳۷۲۸	۰,۳۷۸۸	۰,۳۶۰۸	۰,۳۲۶۹	۰,۳۳۹۸	۰,۲۸۰۶	۰,۳۶۹۷	۰,۳۵۴۰	۰,۳۷۴۳	۰,۳۸۴۳	۰,۱۵۳۳	۰,۲۷۵۴	رامسر	۰,۱۵۳۳	۰,۲۷۵۴	رامسر	
چالوس	۰,۳۶۸۳	۰,۳۴۲۷	۰,۳۶۰۸	۰,۳۱۵۶	۰,۲۰۱۷	۰,۲۸۷۳	۰,۳۴۷۷	۰,۳۴۴۵	۰,۳۷۰۱	۰,۳۷۴۹	۰,۱۴۵۶	۰,۲۹۰۴	چالوس	۰,۱۴۵۶	۰,۲۹۰۴	چالوس	
نوشهر	۰,۳۳۶۴	۰,۳۰۶۷	۰,۳۶۰۸	۰,۳۰۴۴	۰,۲۲۳۰	۰,۲۹۴۰	۰,۳۳۸۹	۰,۳۵۴۰	۰,۳۶۱۸	۰,۳۷۰۲	۰,۱۳۰۳	۰,۲۸۵۴	نوشهر	۰,۱۳۰۳	۰,۲۸۵۴	نوشهر	
آمل	۰,۲۶۸۲	۰,۲۵۸۶	۰,۳۶۰۸	۰,۲۵۹۳	۰,۱۸۰۵	۰,۲۵۳۹	۰,۳۰۳۷	۰,۲۹۲۶	۰,۳۱۱۹	۰,۲۳۹۰	۰,۴۵۹۹	۰,۳۵۰۵	آمل	۰,۴۵۹۹	۰,۳۵۰۵	آمل	
ساری	۰,۱۱۸۲	۰,۱۴۴۳	۰,۳۶۰۸	۰,۱۱۲۷	۰,۴۰۳۵	۰,۲۶۰۶	۰,۱۹۸۱	۰,۱۹۸۲	۰,۱۳۳۱	۰,۲۶۲۴	۰,۲۴۵۳	۰,۲۲۵۳	ساری	۰,۲۴۵۳	۰,۲۲۵۳	ساری	
نور	۰,۳۱۸۲	۰,۲۹۴۶	۰,۳۶۰۸	۰,۳۱۵۶	۰,۲۰۱۷	۰,۲۸۷۳	۰,۳۱۶۹	۰,۳۳۰۴	۰,۳۶۱۸	۰,۳۴۲۱	۰,۳۲۱۹	۰,۲۱۵۳	نور	۰,۳۲۱۹	۰,۲۱۵۳	نور	
سوادکوه	۰,۱۹۵۵	۰,۲۵۲۵	۰,۳۶۰۸	۰,۳۱۵۶	۰,۳۳۹۸	۰,۳۲۰۹	۰,۲۰۲۵	۰,۱۹۸۲	۰,۱۳۳۱	۰,۱۴۰۶	۰,۳۰۶۶	۰,۱۷۵۲	سوادکوه	۰,۳۰۶۶	۰,۱۷۵۲	سوادکوه	
جویبار	۰,۱۷۲۸	۰,۱۹۲۴	۰,۳۶۰۸	۰,۱۱۲۷	۰,۳۰۷۹	۰,۲۲۷۲	۰,۱۶۲۹	۰,۱۷۹۳	۰,۱۱۲۳	۰,۰۸۹۰	۰,۲۴۵۳	۰,۱۵۵۲	جویبار	۰,۲۴۵۳	۰,۱۵۵۲	جویبار	
بهشهر	۰,۱۸۱۹	۰,۲۲۸۵	۰,۳۶۰۸	۰,۱۴۶۵	۰,۳۱۸۵	۰,۲۶۰۶	۰,۱۷۶۱	۰,۱۸۸۸	۰,۱۲۰۶	۰,۱۰۷۸	۰,۲۶۸۳	۰,۲۱۰۳	بهشهر	۰,۲۶۸۳	۰,۲۱۰۳	بهشهر	
نکا	۰,۱۴۵۵	۰,۱۲۶۳	۰,۳۶۰۸	۰,۱۹۱۶	۰,۱۴۸۷	۰,۱۷۳۷	۰,۱۳۲۰	۰,۰۹۹۱	۰,۰۹۱۵	۰,۰۵۶۲	۰,۱۷۶۳	۰,۱۴۰۲	نکا	۰,۱۷۶۳	۰,۱۴۰۲	نکا	

منبع: محاسبات نگارنده

مرحله سوم: تعیین وزن هر یک از شاخصها و ایجاد ماتریس بی‌مقیاس وزین (V):

$$V_{ij} = R_{ij} \times W_{n \times n} = \begin{bmatrix} v_{11} & \dots & v_{1j} & \dots & v_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ v_{m1} & \dots & v_{mj} & \dots & v_{mn} \end{bmatrix}$$

از آنجاییکه اهمیت شاخصها (در اینجا توسعه یافتگی گردشگری تاریخی) یکسان نیست بنابراین بسته به اهمیت هر شاخص به شاخصهای دیگر در توسعه یافتگی گردشگری تاریخی استان به صورت کارشناسی شده وزنی به هر شاخص اختصاص داده شده که با اعمال این وزن در جدول ۲، نتایج جدول ۴ حاصل آمده است.

جدول ۳: وزن دهی

شاخصها	وزن دهی
وضعیت شاخصهای ایمنی جهت جذب گردشگر در شهرستان	۰٫۱۰
جاذبه های تاریخی شهرستان لحاظ جذب گردشگر	۰٫۰۷
وضعیت جاذبه های گردشگری شهرستان از نظر جذب گردشگری خارجی	۰٫۱۰
وضعیت توسعه تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی مربوط به گردشگری (هتل، رستوران...)	۰٫۱۲
وضعیت توسعه تسهیلات دسترسی - ارتباطی و حمل و نقل مربوط به گردشگری (جاده، ترمینال...)	۰٫۱۱
نقش گردشگری در شهرستان از نظر ایجاد درآمد اشتغال	۰٫۱۲
امکانات تبلیغ جاذبه های گردشگری شهرستان	۰٫۰۸
وضعیت گردشگری مذهبی منطقه جهت جذب توریست	۰٫۰۵
وضعیت توریسم صنعت منطقه جهت جذب گردشگر	۰٫۰۵
تأثیر توسعه گردشگری در ایجاد اشتغال در بخش گردشگری و بخش های پشتیبان کننده شهرستان مانند مدیریت منابع	۰٫۰۹
نقش گردشگری در تنوع ایجاد فعالیت های اقتصادی شهرستان	۰٫۱۱

منبع: محاسبات نگارنده

جدول ۴: جدول استاندارد موزون

وضعیت شاخصهای امنیتی جهت جذب گردشگر در شهرستان	جاذبه های تاریخی شهرستان لحاظ جذب گردشگر	وضعیت جاذبه های گردشگری شهرستان از نظر جذب گردشگری خارجی	وضعیت توسعه تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی مربوط به گردشگری (هتل، رستوران...)	وضعیت توسعه تسهیلات دسترسی - ارتباطی و حمل و نقل مربوط به گردشگری (جاده، ترمینال...)	نقش گردشگری در شهرستان از نظر ایجاد درآمد اشتغال	امکانات تبلیغ جاذبه های گردشگری شهرستان	وضعیت گردشگری مذهبی منطقه جهت جذب توریست	وضعیت توریسم صنعت منطقه جهت جذب گردشگر	تأثیر توسعه گردشگری در ایجاد اشتغال در بخش گردشگری و بخش های پشتیبان کننده شهرستان مانند مدیریت منابع	نقش گردشگری در تنوع ایجاد فعالیت های اقتصادی شهرستان	
بابل	۰,۰۲۵۵	۰,۰۲۰۹	۰,۰۱۳۱	۰,۰۱۴۵	۰,۰۲۰۸	۰,۰۲۰۶	۰,۰۲۰۸	۰,۰۱۵۹	۰,۰۱۴۷	۰,۰۲۰۶	۰,۰۲۰۰
قائم شهر	۰,۰۲۴۵	۰,۰۲۲۵	۰,۰۱۱۷	۰,۰۱۳۵	۰,۰۱۹۲	۰,۰۱۹۰	۰,۰۱۸۲	۰,۰۱۰۶	۰,۰۱۱۳	۰,۰۱۷۹	۰,۰۱۸۵
تنکابن	۰,۰۴۰۱	۰,۰۱۰۷	۰,۰۳۸۴	۰,۰۴۶۴	۰,۰۳۸۹	۰,۰۴۳۳	۰,۰۲۴۱	۰,۰۱۰۶	۰,۰۱۶۹	۰,۰۳۲۵	۰,۰۴۲۰
بابلسر	۰,۰۳۶۱	۰,۰۲۰۹	۰,۰۳۳۳	۰,۰۴۰۹	۰,۰۳۲۷	۰,۰۳۷۰	۰,۰۲۱۹	۰,۰۰۹۰	۰,۰۱۵۸	۰,۰۲۵۴	۰,۰۳۴۰
رامسر	۰,۰۲۷۵	۰,۰۱۰۷	۰,۰۳۸۴	۰,۰۴۴۶	۰,۰۳۸۹	۰,۰۴۴۴	۰,۰۲۲۴	۰,۰۱۷۰	۰,۰۱۶۴	۰,۰۳۴۱	۰,۰۴۱۰
چالوس	۰,۰۲۹۰	۰,۰۱۰۲	۰,۰۳۷۵	۰,۰۴۴۴	۰,۰۳۷۶	۰,۰۴۱۷	۰,۰۲۳۰	۰,۰۱۰۱	۰,۰۱۵۸	۰,۰۳۰۹	۰,۰۴۰۵
نوشهر	۰,۰۲۸۵	۰,۰۰۹۱	۰,۰۳۷۰	۰,۰۴۳۴	۰,۰۳۸۹	۰,۰۴۰۷	۰,۰۲۳۵	۰,۰۱۱۲	۰,۰۱۵۲	۰,۰۲۷۶	۰,۰۳۷۰
آمل	۰,۰۳۵۱	۰,۰۳۲۲	۰,۰۲۳۹	۰,۰۳۷۴	۰,۰۳۲۲	۰,۰۳۶۴	۰,۰۲۰۳	۰,۰۰۹۰	۰,۰۱۳۰	۰,۰۲۳۳	۰,۰۲۹۵
ساری	۰,۰۲۲۵	۰,۰۱۷۲	۰,۰۲۶۲	۰,۰۱۶۰	۰,۰۲۱۸	۰,۰۲۳۸	۰,۰۲۰۸	۰,۰۲۰۲	۰,۰۰۵۶	۰,۰۱۳۰	۰,۰۱۳۰
نور	۰,۰۲۱۵	۰,۰۲۲۵	۰,۰۳۴۲	۰,۰۴۳۴	۰,۰۳۶۳	۰,۰۳۸۰	۰,۰۲۳۰	۰,۰۱۰۱	۰,۰۱۵۸	۰,۰۲۶۵	۰,۰۳۵۰
سوادکوه	۰,۰۱۷۵	۰,۰۲۱۵	۰,۰۱۴۱	۰,۰۱۶۰	۰,۰۲۱۸	۰,۰۲۴۳	۰,۰۲۵۷	۰,۰۱۷۰	۰,۰۱۵۸	۰,۰۲۲۷	۰,۰۲۱۵
جویبار	۰,۰۱۵۵	۰,۰۱۷۲	۰,۰۰۸۹	۰,۰۱۳۵	۰,۰۱۹۷	۰,۰۱۹۵	۰,۰۱۸۲	۰,۰۱۵۴	۰,۰۰۵۶	۰,۰۱۷۳	۰,۰۱۹۰
بهشهر	۰,۰۲۱۰	۰,۰۱۸۸	۰,۰۱۰۸	۰,۰۱۴۵	۰,۰۲۰۸	۰,۰۲۱۱	۰,۰۲۰۸	۰,۰۱۵۹	۰,۰۰۷۳	۰,۰۲۰۶	۰,۰۲۰۰
نکا	۰,۰۱۴۰	۰,۰۱۲۳	۰,۰۰۵۶	۰,۰۱۱۰	۰,۰۱۰۹	۰,۰۱۵۸	۰,۰۱۳۹	۰,۰۰۷۴	۰,۰۰۹۶	۰,۰۱۱۴	۰,۰۱۶۰

منبع: محاسبات نگارنده

مرحله چهارم و پنجم: مشخص نمودن حالت های ایده آل مثبت و ایده آل منفی (بالاترین و پایین ترین حالت هر شاخص):

$$A^+ = \{(\max V_{ij} | j \in J), (\min V_{ij} | j \in J') | i = 1, 2, \dots, m\} = \{v_1^+, v_2^+, \dots, v_j^+, \dots, v_n^+\}$$

$$A^- = \{(\min V_{ij} | j \in J), (\max V_{ij} | j \in J') | i = 1, 2, \dots, m\} = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_j^-, \dots, v_n^-\}$$

جدول 5: حالت های ایده آل مثبت و منفی (بالترین و پایین ترین میزان برای هر شاخص)

وضعیت شاخصهای امنیتی جهت جذب گردشگر در شهرستان	۰,۰۴۰۱	۰,۰۳۲۲	۰,۰۳۸۴	۰,۰۴۶۴	۰,۰۳۸۹	۰,۰۴۴۴	۰,۰۲۵۷	۰,۰۲۰۲	۰,۰۱۶۹	۰,۰۳۴۱	۰,۰۴۲۰
جاذبه های تاریخی شهرستان لحاظ جذب گردشگر	۰,۰۱۴۰	۰,۰۰۹۱	۰,۰۰۵۶	۰,۰۱۱۰	۰,۰۱۰۹	۰,۰۱۵۸	۰,۰۱۳۹	۰,۰۰۷۴	۰,۰۰۵۶	۰,۰۱۱۴	۰,۰۱۳۰
وضعیت جاذبه های گردشگری شهرستان از نظر جذب گردشگری خارجی											
وضعیت توسعه تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی مربوط به گردشگری (هتل، رستوران...)											
وضعیت توسعه تسهیلات - دسترس - ارتباطی و حمل و نقل مربوط به گردشگری (جاده، ترمینال...)											
نقش گردشگری در شهرستان از نظر ایجاد درآمد اشتغال											
امکانات تبلیغ جاذبه های گردشگری شهرستان											
وضعیت گردشگری مذهبی منطقه جهت جذب توریست											
وضعیت توریسم صنعت منطقه جهت جذب گردشگر											
تأثیر توسعه گردشگری در ایجاد اشتغال در بخش گردشگری و بخش های پشتیبان کننده شهرستان مانند مدیریت منابع											
نقش گردشگری در تنوع ایجاد فعالیت های اقتصادی شهرستان											

منبع: محاسبات نگارنده

مرحله ششم: تعیین معیار فاصله ای برای آلترناتیو ایده آل (S_i^+) و آلترناتیو حداقل (S_i^-):

$$S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^+)^2}; i = 1, 2, \dots, m$$

فاصله گزینه i ام از ایده آل مثبت

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^-)^2}; i = 1, 2, \dots, m$$

فاصله گزینه i ام از ایده آل منفی

جدول 6: فاصله هر شهرستان از حالت های ایده آل مثبت و منفی (بهترین و بدترین وضعیت)

	نکا	بهبهر	جویبار	سوادکو	نور	ساری	آمل	نوشهر	چالو	رامسر	بابلسر	تنکابن	قائم شهر	بابل
S_i^+	۰,۰۸۰	۰,۰۶۳	۰,۰۶۹	۰,۰۵۸۳	۰,۰۲۶	۰,۰۶۱	۰,۰۲۹	۰,۰۳۱	۰,۰۲۷۲	۰,۰۲۵	۰,۰۲۳	۰,۰۲۳	۰,۰۵۰۴	۰,۰۰۶
	۹	۳	۲	۳	۳	۳	۵	۵	۳	۹	۵	۵		
S_i^-	۰,۰۰۵	۰,۰۲۳	۰,۰۱۷	۰,۰۳۱۵	۰,۰۶۴	۰,۰۳۱	۰,۰۵۸	۰,۰۵۱	۰,۰۷۱۳	۰,۰۷۴	۰,۰۶۳	۰,۰۷۷	۰,۰۲۳۲	۰,۰۲۸
	۵	۷	۹	۳	۳	۳	۲	۹	۸	۳	۳	۹	۳	۳

منبع: محاسبات نگارنده

مرحله هفتم: محاسبه نزدیکی نسبی گزینه i (A_i) به وضعیت ایده آل:

$$SL_i^+ = \frac{S_i^-}{S_i^+ + S_i^-}; 0 \leq SL_i^+ \leq 1; i = 1, 2, \dots, m$$

جدول ۷: نزدیکی نسبی هر شهرستان به وضعیت ایده آل (امتیاز نهایی)

	نکا	بهشهر	جویبار	سوادکوه	نور	ساری	آمل	نوشهر	چالوس	رامسر	یابلسر	تنکابن	قائمشهر	یابل
SL_i^+	۰.۰۶۳۴	۰.۲۷۲۲	۰.۲۰۵۴	۰.۳۵۰۵	۰.۷۱۰۱	۰.۳۳۸۰	۰.۶۶۳۷	۰.۶۲۲۵	۰.۷۲۴۰	۰.۷۴۷۲	۰.۷۲۶۲	۰.۳۶۸۶	۰.۳۱۵۶	۰.۳۲۰۳

منبع: محاسبات نگارنده

مرحله هشتم: رتبه‌بندی آلترناتیوها بر اساس میزان SL_i^+ به ترتیب نزولی، در این راستا $SL_i^+ = 1$ نشان دهنده بالاترین رتبه و $SL_i^+ = 0$ نیز نشان دهنده کمترین رتبه است. در نهایت، با توجه به میزان SL_i^+ ، شهرستان‌ها به طبقه (ضعیف) تا ۰.۲، متوسط ۰.۲ تا ۰.۴، خوب ۰.۴ تا ۰.۶، بسیار خوب ۰.۶ تا ۰.۸، عالی ۰.۸ تا ۱) سطح بندی گردیده اند که نتایج حاصله در جدول ۸ و نقشه ۱ آمده است.

جدول ۸: رتبه بندی نهایی و سطح بندی شهرستانهای استان از لحاظ توسعه یافتگی گردشگری تاریخی با استفاده از مدل تاپسیس

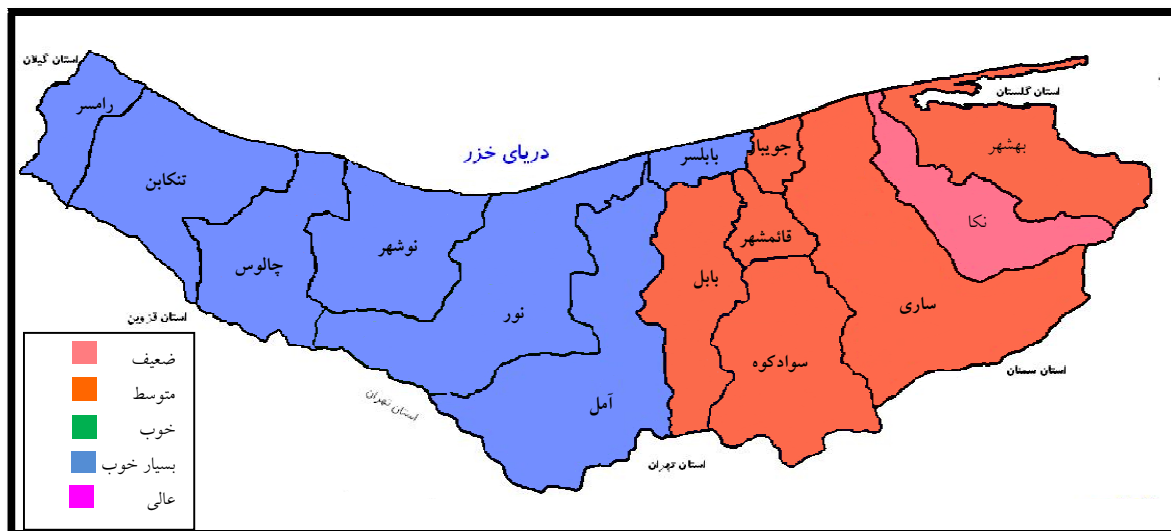
رتبه	سطح	نام شهرستان	
۱	بسیار خوب	تنکابن	۰,۷۶۸۶
۲	بسیار خوب	رامسر	۰,۷۴۷۲
۳	بسیار خوب	بابلسر	۰,۷۲۶۲
۴	بسیار خوب	چالوس	۰,۷۲۴۰
۵	بسیار خوب	نور	۰,۷۱۰۱
۶	بسیار خوب	آمل	۰,۶۶۳۷
۷	بسیار خوب	نوشهر	۰,۶۲۲۵
۸	متوسط	سواد کوه	۰,۳۵۰۵
۹	متوسط	ساری	۰,۳۳۸۰
۱۰	متوسط	بابل	۰,۳۲۰۳
۱۱	متوسط	قائمشهر	۰,۳۱۵۶
۱۲	متوسط	بهشهر	۰,۲۷۲۲
۱۳	متوسط	جویبار	۰,۲۰۵۴
۱۴	ضعیف	نکا	۰,۰۶۳۴

منبع : محاسبات نگارنده

طبق جدول شماره ۸ و بر اساس امتیاز نهایی تاپسیس از لحاظ توان های توسعه یافتگی گردشگری تاریخی شهرستانهای (تنکابن، رامسر، بابلسر، چالوس، نور، آمل، نوشهر) در سطح بسیار خوب و شهرستان نکا در سطحی ضعیف قرار گرفته اند .

نقشه ۱: سطح بندی نهایی شهرستان های استان مازندران بر اساس شاخصهای توسعه یافتگی گردشگری تاریخی با استفاده از

تکنیک تاپسیس

نتیجه گیری

در این پژوهش، ابتدا شهرستانهای استان مازندران از لحاظ توانهای توسعه یافتگی گردشگری تاریخی با استفاده از شاخصهای هر شهرستان، به کمک مدل موريس سطح بندی گردید و شهرستانهای مستعد برای توسعه توریسم شناسایی و معرفی شد. در جدول زیر شهرستانهای برتر از لحاظ توان های توسعه یافتگی گردشگری تاریخی آمده است.

جدول ۱۰: اولویت بندی شهرستانهای استان جهت برنامه ریزی و توسعه یافتگی گردشگری تاریخی براساس استعداد آنها

پتانسیل های توسعه یافتگی گردشگری تاریخی	شهرستان های مستعدتر
وضعیت شاخص های امنیتی جهت جذب گردشگر در شهرستان	تنکابن، آمل، چالوس، نوشهر، رامسر
جاذبه های تاریخی شهرستان لحاظ جذب گردشگری	آمل، نور، قائمشهر، سوادکوه، بابلسر
وضعیت جاذبه های گردشگری شهرستان از نظر جذب گردشگری خارجی	رامسر، تنکابن، چالوس، نوشهر، نور
وضعیت توسعه تسهیلات و امکانات اقامتی و رفاهی مربوط به گردشگری (هتل، رستوران...)	تنکابن، رامسر، چالوس، نوشهر، نور
وضعیت توسعه تسهیلات دسترسی-ارتباطی و حمل و نقل مربوط به گردشگری (جاده، ترمینال...)	رامسر، تنکابن، نوشهر، چالوس، بابلسر
نقش گردشگری در شهرستان از نظر ایجاد درآمد و اشتغال	رامسر، تنکابن، چالوس، نوشهر، آمل
امکانات تبلیغ جاذبه های گردشگری شهرستان	سوادکوه، تنکابن، نوشهر، چالوس، رامسر
وضعیت گردشگری مذهبی منطقه جهت جذب توریست	ساری، رامسر، سوادکوه، بابل، جویبار
وضعیت توریسم صنعت منطقه جهت جذب گردشگر	تنکابن، رامسر، چالوس، بابلسر، نوشهر
تاثیر توسعه گردشگری در ایجاد اشتغال در بخش گردشگری و بخش های پشتیبان کننده شهرستان مانند مدیریت منابع	رامسر، تنکابن، چالوس، نوشهر، سوادکوه

بر اساس نتایج مدل موریس در مجموع شهرستان تنکابن مستعد ترین شهرستان استان مازندران از لحاظ توسعه یافتگی گردشگری تاریخی می باشد و پس از آن شهرستانهای (رامسر، چالوس، نوشهر، نور، بابلسر) در الویت های بعدی می باشند. سایر شهرستانهای استعداد پایین تری در این زمینه دارا می باشد.

همچنین نتایج تکنیک تاپسیس نیز با اندکی بالا و پایین، بر نتایج حاصله از مدل موریس صحنه می گذارد چرا که براساس نتایج این تکنیک شهرستانهای (تنکابن، رامسر، بابلسر، چالوس، نور، آمل، نوشهر) به عنوان مستعدترین شهرستانها در زمینه توسعه یافتگی گردشگری تاریخی در استان معرفی گردیدند.

گردشگری تاریخی در استان مازندران آنچنان که باید تقویت نشده است و سهم آن در جذب گردشگر بسیار اندک است. مازندران از نظر موقعیت آثار تاریخی در میان سایر استانهای کشور به لحاظ جذب توریسم تاریخی جای رشد و توسعه دارد، چراکه تنوع مراکز، آثار و ابنیه تاریخی و عبادتگاه های ادیان مختلف در این منطقه کم نظیر است.

با وجود تمام پتانسیل های تاریخی

و توانمندی های انسانی و طبیعی، هنوز اندیشه های جدید برای سامان دادن به صنعت توریسم در منطقه وجود ندارد.

حرکت در جهت جذب گردشگر تاریخی نیازمند درک فرهنگ های مختلف از جانب اهالی محله و سپس تلاش در جهت فراهم آوردن زیرساختهای مورد نیاز و تسهیل در ارائه خدمات به گردشگران این اماکن تاریخی می باشد.

این امر هم از نظر جنبه های اقتصادی جذب گردشگر و هم از لحاظ اثرات تبلیغی و بازتاب گسترده در کشور می تواند نتایج بسیار مثبتی برای مازندران در بر داشته باشد و در ادامه زمینه را برای جذب گردشگران فراهم سازد.

همه وظیفه دارند تاریخ، هویت عینی و ذهنی شهر را حفظ کنند، پاسدار همه خاطره ها و یادمان ها باشند و با کاربردهای مؤثر و تجربه شده برای ایجاد و بازتولید عرصه های عمومی و هویت از دست رفته و خاطرات زدوده شده از بافت های تاریخی و با حمایت کلیه دستگاهها، نهادها و متولیان امر ایجاب نمایند.

منابع :

- ۱- آسایش، حسین، اصول و روشهای برنامه ریزی ناحیه ای، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ اول، ۱۳۷۵
- ۲- اعرابی، محمد، پارسائیان، علی، جهانگردی در چشم اندازی جامع انتشارات دفتر پژوهش های فرهنگی، ۱۳۷۷
- ۳- پدریان، م، اثرات اقتصادی فرهنگی توریسم، مجموعه مقالات سمینار اصفهان، جاذبه های ایرانگردی و جهانگردی. ۱۳۷۴
- ۴- پور احمد، ا، دیدگاههای توسعه جهانگردی در نظام جمهوری اسلامی ایران، پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۳۷ و ۳۸، تهران. ۱۳۸۷
- ۵- پورمحمدی، م، برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، چاپ دوم، انتشارات سمت، تهران. ۱۳۸۵
- ۶- تولایی، س، مروری بر صنعت گردشگری، چاپ اول، نشر دانشگاه تربیت معلم، تهران. ۱۳۸۶
- ۷- زند مقدم، محمد رضا، نقش صنعت گردشگری در رشد و توسعه پایدار شهر کاشان، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار شماره اول سال اول، اسفند ۱۳۸۷، ص ۱۲۳ - ۱۳۳
- ۸- زند مقدم، محمد رضا، بررسی نقش توانمندی های گردشگری طبیعی در رشد و توسعه پایدار شهرستان مهدی شهر، همایش ملی پیشرفت پایدار مهدی شهر، مهر ماه ۱۳۹۰
- ۹- زنگی آبادی، علی و دیگران، شناخت پتانسیل های گردشگری بخش باغبادران و برنامه ریزی توسعه آن، شهرداریها، شماره ۷۸. ۱۳۸۶
- ۱۰- زارعی، صمد" تعیین درجه توسعه نیافتگی مناطق استان فارس"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۷
- ۱۱- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان مازندران

۱۲- مرسلی، ادريس " تعيين درجه توسعه يافتگي مناطق روستايي استان زنجان " پايان نامه كارشناسي ارشد، دانشگاه علامه طباطبائي، ۱۳۷۴

۱۳- منصوري ثالث، " محاسبه درجه توسعه يافتگي شهرستان هاي استان تهران "، پايان نامه كارشناسي ارشد، دانشگاه شهيد بهشتي تهران، ۱۳۷۵